

Категорії природно-заповідного фонду України

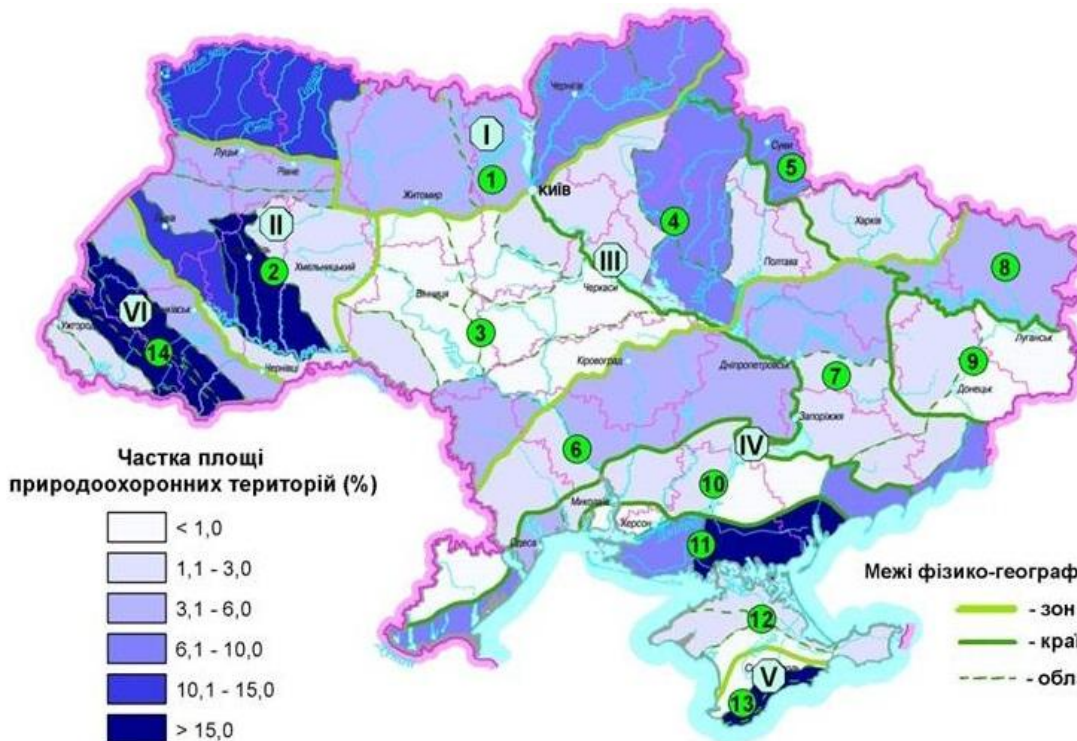
Понад 8000 об'єктів
11 категорій ПЗФ

Андрієнко Т.Л. та ін. Система категорій природно-заповідного фонду України та питання її оптимізації.- К.: Фітосоціоцентр, 2001.- 60с.

Мережа територій та об'єктів природно-заповідного фонду в Україні

8184 території та об'єкта загальною площею 4082,28 тис. га в межах сухопутної території України і 402,5 тис. га в межах акваторії Чорного моря

Відношення площі ПЗФ до площі держави (“показник заповідності”) становить 6,30%

Визначення

Природно-заповідний фонд України становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та інші цінності і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного й рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу і забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища.

КЛАСИФІКАЦІЯ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Категорії територій та об'єктів ПЗФ України											
природні території та об'єкти								штучно створені об'єкти			
прир одні запо відн ики	біо сф ерн і зап ові дн ик и	наці онал ьні при род ні парк и	регі онал ьні ланд шаф тні парк и	за ка зн ик и	пам ' ятк и при род и	зап ові дні уро чи ща		бот ані чні сад и	ден дро логі чні парк и	зоо логі чні парк и	пам'ятки садово- парковог о мистецтв а

Розподіл площі природно-заповідного фонду за категоріями

значення

Категорії територій та об'єктів ПЗФ України											
природні території та об'єкти								штучно створені об'єкти			
прир одні запо відн ики	біо сф ерн і зап ові дн ик и	наці онал ьні при род ні парк и	регі онал ьні ланд шаф тні парк и	за ка зн ик и	пам ' ятк и при род и	зап ові дні уро чи ща		бот ані чні сад и	ден дро логі чні пар ки	зоо логі чні пар ки	пам'ятки садово- парковог о мистецтв а

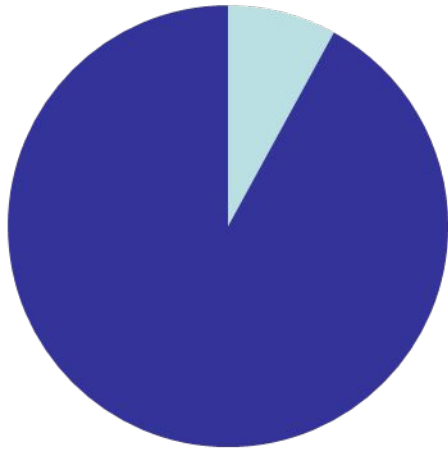
Об'єкти лише загальнодержавного значення;

Об'єкти і загальнодержавного і місцевого значення;

Об'єкти лише місцевого значення.

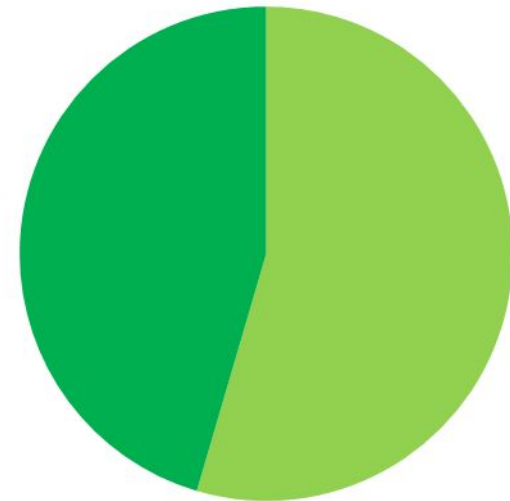
Об'єкти Загальнодержавного-місцевого значення

Число

■ Загальнодержавного ■ Місцевого

Площа

■ Загальнодержавного ■ Місцевого

Рішення про створення об'єкту ПЗФ

Президент України

Обласна рада

Ст.53 Закону України “Про природно-заповідний фон України”

Юридичний статус об'єктів ПЗФ

МАЮТЬ СТАТУС ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ	НЕ МАЮТЬ СТАТУСУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ	МОЖУТЬ МАТИ СТАТУС ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ
•природні заповідники; •біосферні заповідники; •національні природні парки; •регіональні ландшафтні парки; •ботанічні сади загальнодержавного значення; •дендрологічні парки загальнодержавного значення; •зоологічні парки загальнодержавного значення	•заказники; •пам'ятки природи; •заповідні урочища	•ботанічні сади місцевого значення; •дендрологічні парки місцевого значення; •зоологічні парки місцевого значення; •парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва

Природні заповідники

ПЗ – природоохоронні науково-дослідні установи загальнодержавного значення.

ЗАВДАННЯ

- збереження природних комплексів та об'єктів;
- наукові дослідження**;
- поширення екологічних знань;
- сприяння у підготовці кадрів у галузі охорони природи.

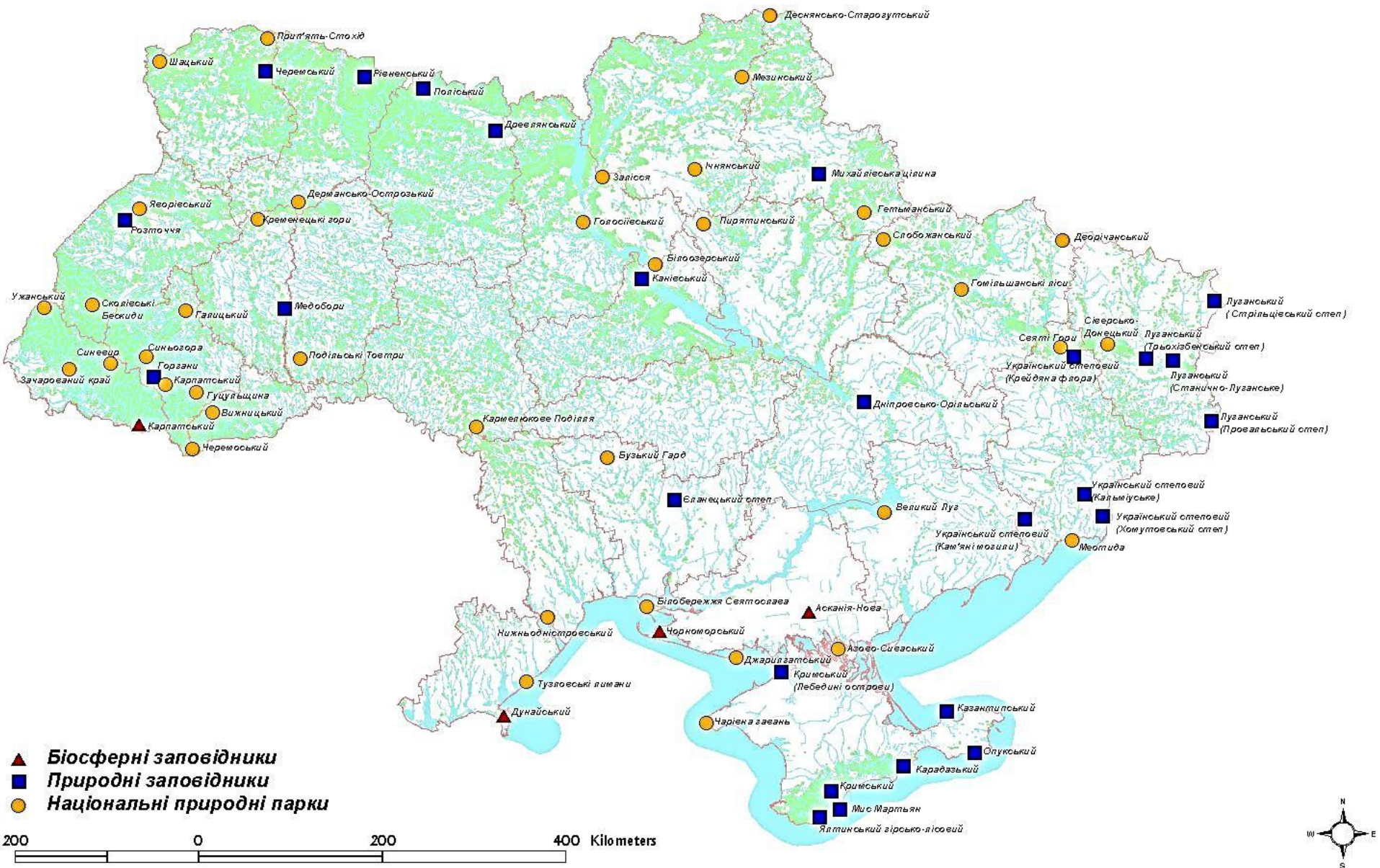
Ділянки землі та водного простору з усіма природними ресурсами повністю вилучаються з господарського використання та надаються заповідникам у безстрокове користування.

Природні заповідники України

- Ґорґани;
  - Древлянський ;
  - Казантипський ;
  - Карадазький;
  - Кузійський;
  - Мармароський;
  - Мис Мартьян;
  - Опукський;
  - Розточчя;
  - Угольсько-Широколужанський; Український степовий;
  - Свидовецький;
  - Чорногірський;
- Дніпровсько-Орільський;
  - Єланецький степ;
  - Канівський;
  - Кримський;
  - Луганський;
  - Медобори;
  - Михайлівська цілина;
  - Поліський;
  - Рівненський;
  - Черемський ;
  - Ялтинський гірсько-лісовий.

Карто-схема розміщення установ природно-заповідного фонду України

Біосферні заповідники

БЗ – природоохоронні науково-дослідні установи міжнародного значення.

Чорноморський БЗ

ЗАВДАННЯ

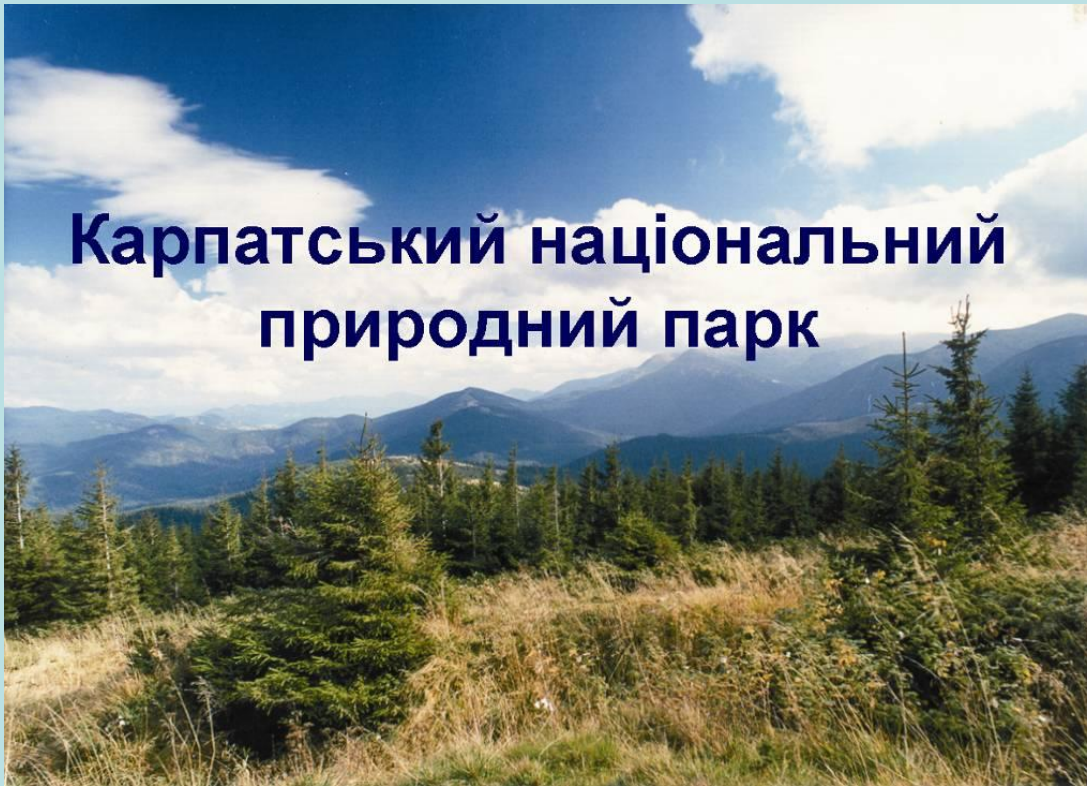
- збереження в природному стані типових природних комплексів;
- здійснення **фонового моніторингу**;
- вивчення навколишнього природного середовища;
- вивчення змін середовища під дією антропогенних факторів.

У БЗ встановлюється диференційований режим охорони. Виділяють 3 функціональні зони: заповідна, буферна, зона антропогенних ландшафтів.

Національні природні парки

НПП – природоохоронні, рекреаційні, культурно-освітні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення.

Карпатський національний природний парк

ЗАВДАННЯ

- збереження еталонних природних комплексів та біологічного різноманіття;
- збереження та раціональне використання рекреаційних ресурсів;
- екологічна освіта населення.

Ділянки землі та водного простору з усіма природними ресурсами повністю вилучаються з господарського використання та надаються НПП у безстрокове користування. До їх складу можуть включатися землі інших землевласників. Виділяють 4 функціональні зони: заповідна, регульованої рекреації, стаціонарної рекреації, господарська.

Місце України в Європейській системі національних парків

Назва країни	Кількість національних парків
Білорусь	4
Франція	10
Німеччина	12
Україна	48
у т.ч. 2009 - 2013	24

Протягом 2010 – 2012 років площа заповідності території України зросла на 382,97 тис.га, або 0,65 % території держави

Карто-схема розміщення установ природно-заповідного фонду України

Підпорядкування

№	Підпорядкування	К-ть	Площа, га
1	Мінприроди	45	1068983,35
2	НАН України	5	172213,09
3	НААН України	2	33547,60
4	ДУС	5	129045,94
5	Державне агентство лісових ресурсів	11	218694,00
6	МОН	2	10719,38

Асканія-Нова

Регіональні ландшафтні парки

РЛП – природоохоронні рекреаційні установи місцевого значення.

Міжріченський РЛП

ЗАВДАННЯ

- збереження цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів;
- відтворення порушених природних комплексів;
- створення умов для туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності;
- сприяння екологічній освітньо-виховній роботі.

80 РЛП в Україні

- 1872р Новий Печерський земляний форт
- 1994р. 137,1га – РЛП “Лиса гора”
- 2003р увійшов до складу НПП “Голосіївський”

3 червонокнижні,
6 регіонально-рідкісних судинних
рослин

Заказники

Заказниками оголошуються природні території (акваторії) з метою збереження і відтворення природних комплексів чи їх окремих компонентів, видів чи природних ресурсів, підтримання загального екологічного балансу.

Режим заказника визначається метою охорони, станом природних комплексів, впливом ззовні тощо. Тому режим різних заказників може істотно відрізнятись.

Загальнозоологічний заказник “Лесяківський”

Оголошення заказників провадиться без вилучення земельних ділянок у їх власників, на яких і покладається забезпечення режиму охорони.

Типи заказників

Тип	Призначення
ландшафтні	збереження чи відновлення особливо цінних природних комплексів (природних ландшафтів)
лісові	збереження чи відновлення особливо цінних типових та унікальних для України та окремих її регіонів лісових насаджень, що мають природоохоронну, наукову або прикладну цінність.

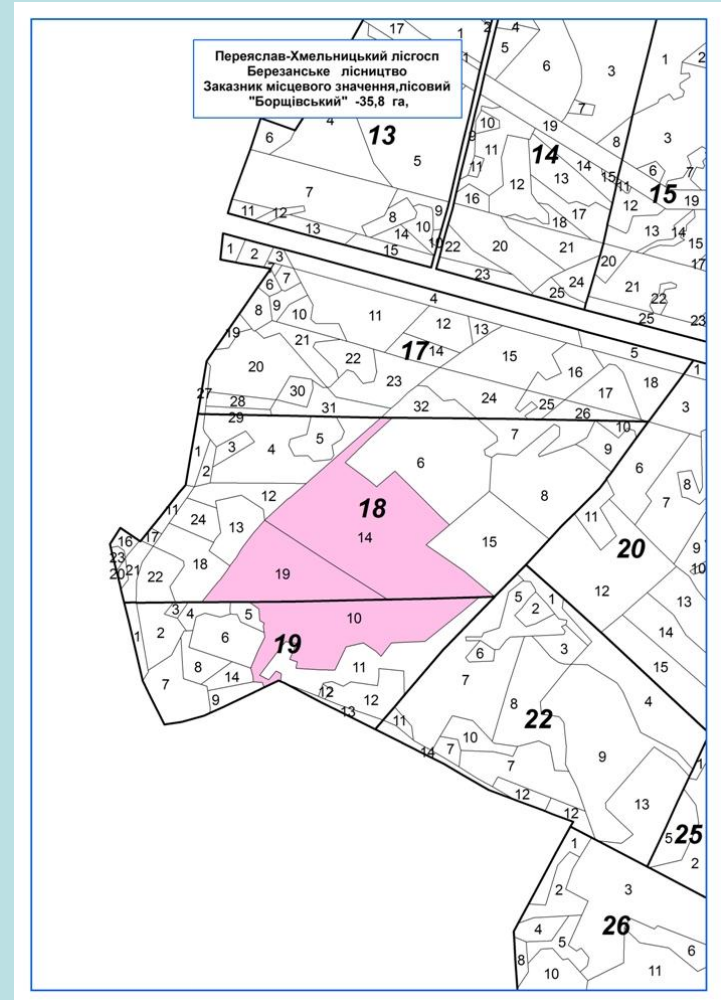

Ландшафтний заказник місцевого значення “Борщівський”

Липово-дубова ділянка лісу.
Місце зростання лілії лісової,
занесеної до ЧКУ.

Типи заказників

Тип	Призначення
ботанічні	збереження і відновлення чисельності цінних у науковому, господарському і культурному відношенні, а також рідкісних і зникаючих видів рослин і їх угруповань
загальнозоологічні	збереження і відновлення чисельності цінних у науковому, господарському і культурному відношенні, а також рідкісних і зникаючих видів тварин (підвидів, популяцій)

Загальнозоологічний заказник місцевого значення “Леляківський”

Типи заказників

Тип	Призначення
орнітологічні	збереження і відновлення чисельності цінних у науковому, господарському і культурному відношенні, а також рідкісних і зникаючих видів птахів, створення сприятливих умов для птахів під час гніздування, линяння та зимівлі, міграцій
ентомологічні	збереження і відновлення чисельності цінних у науковому, господарському і культурному відношенні, а також рідкісних і зникаючих видів комах

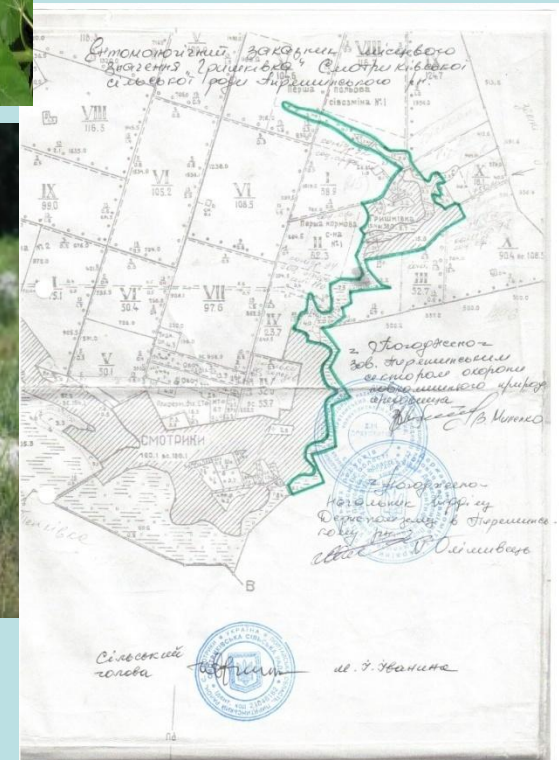

Ентомологічний заказник “Гришківка”

- жук олень,
- сфекс рудуватий,
- сколія гігантська,
- махаон.

79,2 га; 2012 р

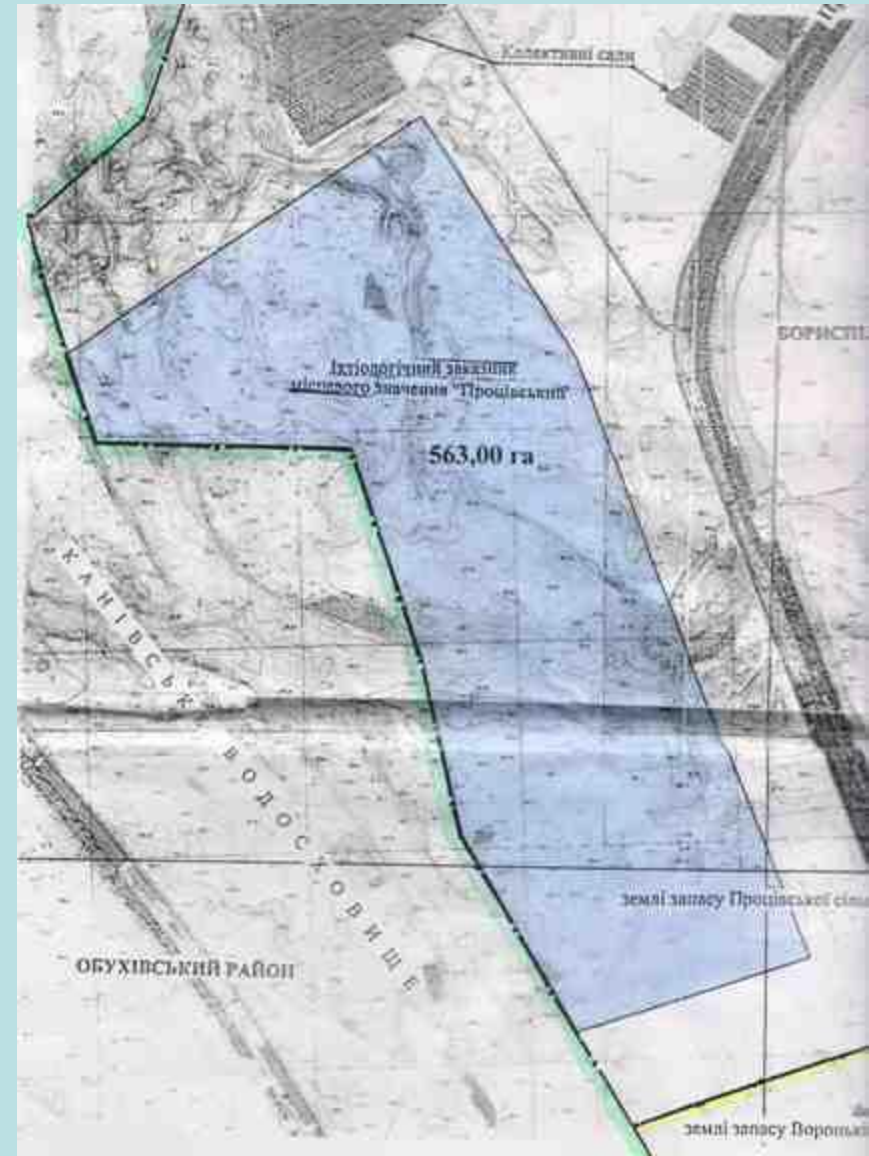
Типи заказників

Тип	Призначення
іхтіологічні	збереження і відновлення чисельності цінних у науковому, господарському і культурному відношенні, а також рідкісних і зникаючих видів риб в місцях їх нересту, нагулу і зимівлі
гідрологічні	збереження і відновлення цінних водних об'єктів і природних комплексів (болотних, озерних, річкових, морських)

Іхтіологічний заказник “Процівський”

Типи заказників

Тип	Призначення
загально-геологічні	збереження цінних об'єктів і комплексів неживої природи (геологічних відслонень, виходів кристалічних порід, родовищ мінералів і інших корисних копалин, примітних форм рельєфу і пов'язаних з ним елементів ландшафту)
палеонтологічні	збереження місць знахідок і скупчень решток або скам'янілих зразків викопної флори і фауни, що мають особливе наукове значення

Загальногеологічний заказник загальнодержавного значення “Дніпровські пороги”

Типи заказників

Тип	Призначення
карстово-спелеологічні	збереження цінних у науковому та рекреаційному відношенні печер, поверхневих карстово-спелеологічних утворень, печерних видів флори і фауни

Карстово-спелеологічний заказник загальнодержавного значення “Чорнопотоцький”

49 га
1994р.

Пам'ятка природи

Пам'ятками природи оголошуються окремі унікальні природні утворення, що мають особливе природоохоронне, наукове, естетичне та пізнавальне значення.

Режим пам'яток природи може бути різним залежно від основного об'єкту охорони.

Гідрологічна пам'ятка природи “Виток Уборті”

Оголошення пам'яток природи провадиться без вилучення земельних ділянок у їх власників або користувачів

Типи пам'яток природи

комплексні

- ділянки мальовничих місцевостей;
- еталонні ділянки недоторканої природи;
- локальні території, на яких серед антропогенно зміненого ландшафту збереглись рештки природних екосистем;
- природні ландшафти з унікальними формами рельєфу (гори, групи скель, ущелини, каньйони, групи печер, льодовикові цирки і долини, моренно-валунні гряди, гігантські полої тощо.

Типи пам'яток природи

ботанічні

- Місця зростання цінних, реліктових, ендемічних, рідкісних і зникаючих видів рослин;
- Лісові масиви та ділянки лісу, особливо цінні за своїми характеристиками (природним складом, продуктивністю, генетичними якостями тощо), а також зразки видатних досягнень лісогосподарської науки і практики;
- Окремі гаї, дерева-довгожителі та їх біогрупи, дерева, що мають історико-меморіальне значення, дерева оригінальних форм, окремі екземпляри екзотів і реліктів, а також природні об'єкти штучного походження – стародавні алеї, парки, бульвари.

Типи пам'яток природи

зоологічні

- Оголошуються в місцях мешкання цінних реліктових, ендемічних, рідкісних і зникаючих видів тварин, в місцях гніздування птахів, колоніальних поселень тварин тощо.

**Зоологічна пам'ятка природи
Загальнодержавного значення
“Урочище Школа” 5 га 1975р.**

С. Полствин Канівський р-н

Типи пам'яток природи

гідрологічні

- Витоки річок, водно-болотні комплекси, ділянки заплав невеликих річок, ділянки морського узбережжя;
- Окремі водні об'єкти – озера, ставки, водоспади;
- Природні гідромінеральні комплекси – термальні і мінеральні водяні джерела, родовища лікувальних грязей.

Типи пам'яток природи

геологічні

- Опорні розрізи, стратотипи, виходи рідкісних мінералів, гірських порід і корисних копалин;
- Геолого-географічні полігони, у тому числі класичні ділянки з особливо виразними слідами сейсмічних явищ, а також оголення розривних і складчастих порушень залягання гірських порід;
- Останці, прояви карсту, печери, гроти, окремі мальовничі скелі, льодовикові валуни, визначні гори, еталонні ділянки родовищ корисних копалин, місцезнаходженні рідкісних чи особливо цінних палеонтологічних об'єктів, а також геологічні об'єкти штучного походження, наприклад, старі кар'єри тощо.

Заповідне урочище

ЗУ оголошуються лісові, степові, болотні та інші відокремлені цілісні природні територіальні комплекси, що мають важливе наукове, природоохоронне й естетичне значення.

Функціональне призначення – збереження у природному стані цілісних ландшафтів.

Заповідне урочище „Сосонки”

Оголошення провадиться без вилучення земельних ділянок у їх власників.

Ботанічний сад

Ботанічні сади загальнодержавного значення є науково-дослідними природоохоронними установами.

Нікітський ботанічний сад

ЗАВДАННЯ

- збереження у штучних умовах колекцій живих рослин (особливо рідкісних та зникаючих видів;
- проведення науково-дослідних робіт;
- проведення учбової та просвітницької роботи в галузі ботаніки та охорони природи, рослинництва, селекції, декоративного садівництва.

Дендрологічний парк

Серед дендропарків загальнодержавного значення 9 створені у 50-70рр ХХст, 10 – створені на базі старовинних парків XVIII-XIXст.

Дендрологічні парки створюються з метою збереження і вивчення у спеціально створених умовах різноманітних видів дерев, чагарників та їх композицій для найбільш ефективного наукового, культурного, рекреаційного та іншого використання.

Зоологічний парк

Зоопарки загальнодержавного значення є природоохоронними, культурно-освітніми та науково-дослідними установами.

ЗАВДАННЯ

- організація екологічної освітньо-виховної роботи;
- створення експозицій рідкісних, екзотичних та місцевих видів тварин;
- збереження їх генофонду;
- вивчення дикої фауни;
- розробка наукових основ розведення її у неволі.

Земельні ділянки, на яких розміщуються зоологічні парки вилучаються з господарського використання і надаються їм у постійне користування.

Пам'ятка садово-паркового мистецтва

ПСПМ оголошуються найбільш визначні та цінні зразки паркового будівництва з метою їх охорони та використання в естетичних, виховних, наукових, природоохоронних і оздоровчих цілях.

ОСНОВНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ

- збереження, підтримання та відновлення паркових ландшафтних композицій;
- проведення екскурсій та масового відпочинку населення.

Оголошення проводиться як з вилученням, так і без вилучення земельних ділянок.

